

TATIANA
DUMBRAVĂ

Jurnal

26 decembrie

Festivalul Filmului Francez. M-am dus în ultima zi: „Le scaphandre et le papillon”, istoria reală a unui francez care s-a stins în 1997. Jean Dominique, redactor-șef la *Elle*, profesor cunoscut, cu relații în lumea modei, bărbat irezistibil, tată a doi copii, suferă un atac cerebral și când se trezește din comă câteva săptămâni mai târziu, află că e paralizat, mut, pe jumătate orb... – „locked in syndrom”. Tot filmul se bazează pe frânturi retrospective sau monologuri interioare (vocea „off”). Accidentul i-a paralizat corpul, dar nu și imaginația, amintirile. Cheia supraviețuirii: păstrarea omenescului („omenească” e și examinarea decolteurilor asistentelor, scenă care a smuls câteva chicote forțate în sală). Jean Do poate comunica printr-un alfabet inventat special pentru el (literele sunt așezate după frecvența utilizării lor). Asistenta pronunță rar alfabetul și el trebuie să clipească la litera dorită (așa cum clipește de două ori pentru „nu” și o dată pentru „da”). Ajunge să scrie un roman în felul acesta. Moare la 10 zile de la editarea lui. Un film care te aruncă fără preaviz între pereții pielii care ești, te întoarce pe dos ca pe o cămașă. Nu m-am mirat de ce lumea nu s-a ridicat din fotolii vreo 5 minute după terminarea filmului. Mi s-a părut imposibil să vorbesc ceva banal după asta, de parcă aș fi asistat la execuția unui om pe scaunul electric...

Într-o revistă cehă de psihologie: un studiu psihiatric al alegerilor. McCain e Ares din mitologia greacă, răzburător, agresiv, conservator, în timp ce Obama e portretul contemporan al lui Apollo. Creându-și zeii, grecii și-au eliberat de fapt inconștientul. Obama e oglinda inconștientului colectiv american. Până la urmă, alegerile se rezumă la analogii, intuiție, impulsuri, impresii subiective și foarte puțină lume merge la votare dintr-o rațiune bine determinată. Deci, iată un afro-american la Casa Albă. Sunt martora unui eveniment istoric extraordinar și, în loc să fiu entuziasmată (așa cum aș fi dacă acest lucru s-ar fi întâmplat cu 40-50 de ani în urmă), sunt numai surprinsă. Încă nu „pipăi” cu adevărat istoria (care acum se mișcă îngrozitor de repede, abia dacă mai poți ține pasul cu ea, măcar și la nivel emoțional), de parcă aș fi în afara ei, s-ar afla undeva la câțiva pași înaintea mea și aș putea s-o ajung, s-o rețin abia peste câțiva ani, din amintiri...

23 decembrie

Praga, în pragul Crăciunului. Am gustat în sfârșit un „trdelnik” tradițional. Un fel de roată dulce cu scorțișoară. Pe piață – aburii vinului fierț, turiști, dulciuri, castane prăjite, acele „vanocni cukrovi” pe care fiecare gospodină trebuie să le coacă în câte cel puțin 7 feluri... La cinci minute distanță de piață

mă așteaptă un „sklep” cu blues și jazz ceh. Par cea mai tânără și mai nevinovată ființă dintre toți acești urși cu degetele grele de inele, cu pleata lungă și doamnele fumând seducător, cu fuste lungi, bocanci și accesorii de lemn. 3 ore în mijlocul acelor lumini palide, al acelor oameni cu surâsuri potolite și mișcări de vată, 3 ore în ritm de jazz și country, dar și într-un fum de țigară usturător. A meritat, până la urmă, să ratez ultimul tren spre Podebrady, să mă învărt două ore în jurul a două polițiște pe piața Vaclav și să pâlăvrăgesc despre câini, Africa și limba rusă în faptul nopții cu *security* de la Europa Liberă (altul decât cel cu care mai discutaseam). Singură în Praga, cu nigerienii în găști sălbatice, cu turiștii ieșind din cazinouri în trenuri lungi (care acum aveau ceva abject în fluturarea poalelor), cu frigul cuce-rindu-mă os cu os, cu chelnerii somnoroși din McDonald’s, dar nu într-atât de adormiți încât să mă lase înăuntru fără a comanda ceva (îmi rămaseră în buzunar 10 Kc, cu care nu cumperi nici jumătate din cel mai ieftin cheeseburger), cu taximetriștii moțând în mașini și cu luminile kitsch halucinante de-a lungul bulevardului, care-mi ascuteau și mai mult frigul și senzația abandonului... Am luat primul tren spre Podebrady gândindu-mă că e cel mai frumos și mai sigur oraș din toată lumea. M-am întors cu venerație pentru paznici,

taximetriști, polițiști, chiar și pentru rusoaicele vulgare din buticurile non-stop cu hotdogi și țigări. Și cu ideea de a lua lectii de karate de la Serges, vicecampion dublu al Africii în domeniu. Și cu un hohot autoironic blocat undeva printre coardele înghețate... Măcar o să am ce povesti nepoților, chiar dacă nu a fost nici pe departe o aventură în genul lui Sancho Panza...

10 ianuarie

Am fost la ziua porților deschise la Universitatea Carol, Facultatea de Filosofie. M-am văzut la treizeci de ani, lector la catedra de psihologie: părul tuns scurt și haios, aceleași mișcări neastâmpărate ale mâinilor, aceleași mângâiere reflexă a tâmpelor, a bărbiei, aceleași umezire a buzelor, aceleași ușoară încrunțare, aceleași înclinare a capului, aceleași privire puțin agitată și speriată în fața publicului... Atât de mult semăna doamna de la catedră cu mine... Îmi pare că am intimidat-o nițel, căci o priveam intens și fix. Văd turlele Sf. Vitus pe geam, le acopăr cu degetul mic, mă simt bine între toți acești studenți cu picioare lungi și degete de păianjen. Dar, după prezentarea facultății, mi se pare aproape imposibilă șansa de a fi admisă la vară la psihologie. Și-mi vine un necaz...

Am găsit întâmplător romanul *Le scaphandre et le papillon* la medioteca IFP. Paradoxal, dar filmul mi s-a părut superior cărții...

13 ianuarie

„L'age de la passions” la CT 2. Sartre și Simone de Beauvoir („Castor” va fi în cehă „Bobr”) în Cuba și în URSS. „Castro nu a creat Cuba, Castro e Cuba!” și „Castro e un mare revoluționar și prietenul meu” – în timp ce Sartre ține conferințe de presă, de Beauvoir se plânge că demult nu a mai îmbrățișat-o vreun bărbat... (dacă bărbații pot să-și neglijeze propriul corp, atunci femeilor le este imposibil să trăias-

că în afara lui). E greu să accepți ideea unei armuri de metal maleabil, luată drept una de bronz. Dar până la urmă a fi feministă nu înseamnă a fi „eunuc” (ba Simone era o femeie foarte senzuală)... Și a fi intelectual poate rima cu a fi în același timp *macho*, așa cum i-a spus Lena, rusoaica de care s-a îndrăgostit Sartre la Moscova. Un macho care a iubit mai degrabă femeile supuse decât cele egale ca gabarit. Este, totuși, bizară simbioza Sartre-Beauvoir. Îmi pare că s-au completat numai pe plan intelectual, căci sentimental de Beauvoir înclină spre femeia fidelă unui singur bărbat, în timp ce Sartre a avut destule aventuri amoroase pentru a fi luat drept macho... E foarte posibil ca Sartre să se fi simțit chiar depășit de „Bobr”, inferiorizat, așa cum îi mărturisește Lenei într-o scenă intimă: „Mie îmi plac evreii – singurii care văd tragicul lumii, dar nu-l iau în serios; Bobr e o evreică care gândește ca un bărbat; înțelege totul într-o clipă; încerc s-o ajung din urmă, dar nu-mi reușește”... De observat că la Sartre toți eroii sunt bărbați. Femeile stau cumva în semiobscuritate... Pe lângă asta, felii de istorie din Franța, unde de Gaulle semnează independența Algeriei; în URSS oamenii fac cozi la pâine, poezii sunt aruncați în închisori, iar „existențialismul” lui Sartre le suna rușilor prea sofisticat, dacă nu contra sistemului (și încă: cine e, mă rog, Kafka? Nicio legătură cu realitatea, lipsește „kriticky pohled”...). Filmul se termină cu refuzarea Nobelului: nu că Sartre nu ar fi avut nevoie de câțiva bani acolo în plus, sau că nu s-ar fi simțit demn de a-l primi, sau c-ar fi făcut un simplu act existențialist... ci pentru că „majoritatea academicienilor care îmi acordă premiul nici măcar nu m-au citit”. Ultima secvență: Sartre explică jurnaliștilor motivul refuzului: „Scriitorul nu trebuie să se lase transformat în instituție”, după care, la brațul Simonei, se înde-

părtează, amândoi cu chipuri fericite de adolescenți care chiuiesc de la orele de fizică...

Mi s-a părut pentru o clipă că actorul care l-a jucat pe Sartre e același din „Scafandru și fluturile”...

18 ianuarie

Noaptea asta am visat-o pe de Beauvoir. Ceva legat de „Bes-sarabie” – aiureli freudiene, ce legătură poate avea Simone cu Moldova? M-am trezit cu un sentiment straniu de mândrie: am văzut-o pe de Beauvoir! Măi, ce poate face visul din om!...

Olga mi-a povestit că și-a visat o săptămână întreagă bunicul. I-a visat înmormântarea în detaliu. În fiecare vis tot mai clar. Ar fi jurat că a fost la mormântul lui. Când ajunge acasă de Crăciun, părinții îi spun că bunicul a murit la începutul lui decembrie...

O seară cu Helena, Katia, Anna și Alina. Mai întâi am luat o gustare în centru, pe urmă ne-am fotografiat în parc. M-am convins o dată în plus că cele mai reușite poze sunt acelea făcute prin surprindere. O copilă cuprinzând trunchiul unui copac sau un câine ciobănesc fără lesă lângă un turn de litere sculptate în gheață...

...Care va fi cel mai trist lucru ce va urma? Vieru va deveni dintr-odată poetul național al tuturor românilor... simbolul cel mai de seamă al literaturii române etc., etc. O să fie numite în cinstea lui străzi în Chișinău și în sătucurile din Moldova se vor deschide licee care îi vor purta numele. Dar cine poate recunoaște sincer că l-a citit măcar pe un sfert? Se va vorbi de el în mass-media încă vreo lună ca despre un obiect de anticariat. Numai după ce moare un mare om se spune despre el: măi, ce om o fo'... De parcă atunci când trăia nu-i vedea nimeni geniul, în afară de câțiva critici și prieteni de breaslă... Și acu mă întreb: ce-o să rămână din Vieru? o stradă în centrul Chișinăului?...